

A II a/

A n t e c k n i n g a r

från

V å n g a s o c k e n

i

Ö s t e r g ö t l a n d

utförda sommaren 1938 på uppdrag av Vånga Sparbanks Styrelse

av

Gustaf E. Olsson.

I

O l s k e p p e t o r p

41 sidor med 4 bilder.

Folkminnen

från

Risinge, Vånga och Hällestads socknar

Östergötland

upptecknade under sommaren 1926

av

Gustaf Olsson

F

Folkminnessamlingarna tillhör
Vånga hembyggsförening och
har ställts till bibliotekets
förfogande för kopiering.

En stortjuv

"Bläck-Nisse" var en riktig stortjuv och i farten för en hundra år sen. Han och Lasse-Maja voro de värsta på den tiden. Nisse var från Bläckkärret. För sina tjuverier fick han sitta inne för livstiden. När meddelaren var mycket liten, minns han, att de lyste på i kyrkan, att släktingarna kunde få lösa ut honom från häktet, om de ville. Men det var ingen, som ville ha håt honom igen. En del släktingar voro så rädda, att någon annan skulle lösa ut honom.

Den där Bläck-Nisse stal en gång en bagge, som han kastade i ekan och lade en rock över honom. När han så rodde skrek han: "Styr rätt du Lasse!" Det var för att avvända uppmärksamheten.

Vargar

En varg vart skjuten på Stenstorps ägor omkring 700 m. sydöst om de västra gårdarna.

År 1862 hade de vargskall i trakten av Bonnorp sydöst ut mot Roxen. Men de fingo ingen varg då.

I meddelarens barndom revo vargarna två kot vid Kjässlinge i Vånga.

De hade lurar i gång att skrämna vargarna med och voro tvugna att vakta boskapen jämt ännu i meddelarens barndom.

Brännvinsbränning

Meddelaren minnes, när de brände brännvin i hans barndom här i Vånga.

De fingo bränna vissa tider, när det var kallt. Det var visst

en månad eller så de fingo bränna. Den förseglades brännredskapen. Det var själva brännvinspannan med hatten, från vilken ett rör gick ner i en tunna, kylfatet, vari låg is. Röret gick så ut på andra sidan, och där droppade brännvinet.

Om hösten, när det började frysa på, brändes det brännvin, den vissa tid var och eh hade lov att bränna, "brännetin". De kunde inte bränna annantid än, när det var is, ty de hade inte vett på den tiden att taga upp is och förvara i isdösar under sommaren. När bränningen fortgått den bestämda tiden, kom fjärdingsmannen och förseglade redskapen. Han satte ståltråd öfver hattens öppning på två håll samt en lackstämpel innuti mitten, och sen måste den samt brännvinspipan köras bort ^{till} ~~vid~~ fattigstugan vid kyrkan, där de fingo läggas upp på vinden

De använde jordpäron, havre, korn, slöråg eller slöвете att bränna av. Maltet gjordes av korn, som bringades att gro, och torkades det sen i en kôrna eller malttorka. Därefter maldes det på en hemkvarn för hand eller vid de större vattenkvarnarna och användes till drickes- eller brännvinsbrygd. I det s. k. "blännkaret" blandades allt, som hörde till brännvinsbrygden, samman. Jordpäron koktes och maldes på en handkvarn. Annan säd maldes sönder och hävdes i karet tillsammans med malt. Hett vatten tillsattes, och allt sammans rördes ihop. Även surdeg och bryggarejäst ilades. Så lades ett lock på karet, och kanterna smetades till av deg, så att det skulle taga tätt. Nu fick alltsamman stå "å jöre säj" i nära en vecka.

Så var det att slå hål på karet och ösa innehållet i brännvinspannan. Hatten påsattes, och det eldades inunder med stor försiktighet, ty det fick inte koka över eller koka för fort. Ångan gick genom röret ned i kylkaret, och brännvinet kom ut nere vid genom brännvinspipan. Det, som kom ut första omgången, kallades "förbrännet" och kunde inte drickas. Därför måste det brännas en gång till.

Det, som blev efter andra omgången, kaklades "ätterbrännäm" och det hällades på fjärdingar och ställdes in i källaren en tid, men de söp också strax av det. De sade, att det blev bättre, om det fick stå litet. Brännvin, som fick stå en tio tjugo år, skulle bli fint riktigt.

Mäskan eller dranken gavs åt kreaturen och svinen, "å då va då, säm bet på". (De blevo feta av det) Meddelaren minnes att käringarna sade, när det blev slut på brännvinsbränningen "Va ska vi nu ha te å ge svina".

Nästan i var gård i Vånga brändes det brännvin, som näst gick åt till eget behov eller såldes hemma omkring för omkring 16 skilling halvstopet.

Meddelaren var omkring 10 år, när brännvinsbränningen blev förbjuden.

Men sedan lönnbrändes det på många ställen. Per i Musgo var en av dem, som lönnbrände. (M. är ett torp på Tolskepps ägor) Det var vid den än i dag s. k. "Brändestén", som är en stor sten väster om stället Hult. Hans käring "Kari" vartosams med honom och angav honom, så att Per fick "sitte på slättet" för det. Vid stället Sten å Stenskogen, en utskog till byn Balderum sydväst ut från byn, lönnbrändes det. Gubben där hade en källare under köket, som han brände i och röken gick upp i köksspisen, där det alltid låg en hög med spånor, så att det skulle se ut, som om det rök ur den högen. När de kommo och frågade efter gubben sade alltid käringen, att han var åt allmänningen och högg. Men han blev likaväl upptäckt till sist. Det där hände i meddelarens ungdom.

Sidorna 40-42 efter meddelanden av förre hemmansägaren Anders Olsson, Stenstorp, Vånga, född omkring 1841.